

NAGYVÁRADI NAPLÓ

Előfizetési feltételek:

Nagyváradon: Postai küldéssel:
 Egész évre. 12.— Negyed évre 3.— Egész évre. 14.— Negyed évre 3.50
 Fél évre . . 6.— Egy óra . 1.— Fél évre . . 7.— Egy óra . 1.20
 Egyes szám ára 5 krajczár.

Megjelenik mindennap,
 hétfő és ünnep után való napok
 kivételével.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Bémer-tér, Mayr-ház I. emelet, a hova úgy az előfizetési
 pénzek, hirdetések, valamint a lap szellemi részét illető levelek
 küldendők.

A kiegyezés válsága.

Saját tudósítónk távirata.

Bécs, június 1.

A két kormány a tegnap újból megkezdett tárgyalásokat ma nem folytatta. A tegnap esti konferencia eredményéről, jobban mondva eredménytelenségéről Széll Kálmán miniszterelnök még az esti órákban jelentést tett a királynak, de a mai nap folyamán egyik kormányelnök sem volt kihallgatáson a felségnél. A magyar miniszterek ma délután vissza is jöttek Budapestre, a hol Széll Kálmán a képviselőház holnapi ülésén fölvilágosításokat is fog adni, a nélkül azonban, hogy az alkudozások meritumát érintené. A tárgyalásokat a jövő héten folytatják, miért is a magyar képviselőház üléséit egy időre el fogják napolni. Így hát a válság egyelőre elvesztette akut jellegét, és a megoldás alighanem hosszabb időre halasztódik el.

Saját tudósítónk jelentései a következők:

A király akarata.

Bécs, június 1.

Széll Kálmán tegnap este 7 órakor volt a királynál kihallgatáson és újból bejelentette, hogy egyébre, mint formális engedelményre most sem hajlandó és erre sem szívesen, mert a paktumot, már csak a végleges kiegyezés érdekében is teljesen változatlanul kell fenntartani és módot sem adott arra, hogy utóbb esetleg az ellenzék próbáljon reciprocitást követelni azon az alapon, hogy ők is hozzájárultak az eredeti megállapodások megváltoztatásához.

A miniszterelnök nagy meglepetésére a király, ha nem is egyenes nyilatkozattal, de határozottan az ő felfogásához csatlakozott és teljesen méltányolta az ő következetességét; de beismerte azt is, hogy az osztrák kormány akadémikuskodása nehezíti a helyzetet, bár ez is erős kényszer alatt áll.

A király azt is kijelentette, hogy Széll távozását a magyar kabinetből nem szívesen látná és a nélkül, hogy konkrét nyilatkozott volna a szóbelileg már hétfőn bejelentett lemondás további sorsa iránt, azzal bocsátotta el a miniszterelnököt:

— Also lieber Széll, Ich zähle unter allen Umständen auf ihre Dienste.

Széll Kálmán a helyzetről.

Bécs, június 1.

Széll, Kálmán ma reggel a miniszter-társaival folytatott tanácskozás után fogadta az újságírókat, köztük lapunk kiküldött tudósítóját is, a ki előtt a helyzetről kimerítő felvilágosítást adott.

Kifejtette, hogy a helyzet még mindig igen komoly és hogy még most sincs kizárva annak a lehetősége, hogy annak

későbbi folyamán miszióját esetleg befejezettek tekinthesse. Ez nem jelenti azt, hogy beadta-e demisszióját, vagy sem mert ez a jelen körülmények közt ugyanis mellékes, hanem jelenti azt, hogy az osztrák követelésekkel szemben Magyarország érdekeinek megvédelmezéséért erős küzdelmet kell folytatni.

Az osztrák kormány — úgy értesülünk — Széll Kálmánnal tegnap esti háromnegyed 7-ig folytatott tárgyalásai során olyan propozíciót tett, mely szerint a bank új paritásos szervezete csak 1904-ben lépjen életbe, addig pedig provizóriumként maradjon meg a mostani szervezet. Ezt az ajánlatot azonban a magyar kormány természetesen el nem fogadhatja, hacsak nem akar Ausztriának az új vámszövetség megalkotásánál veszedelmes fegyvert adni a kezébe. A szituáció tehát még mindig ugyanaz.

Érdekes, hogy az osztrák miniszterek tegnapi megjelenése a magyar bankpalotában egészen váratlanul történt. A magyar szakminiszterek közül a palotában nem volt senki, úgy, hogy Széll Kálmán Fejérváry báró és Széchenyi Manó gróf jelenlétében fogadta az osztrák minisztereket. Fejérváry és Széchenyi néhány pillanat múlva, minthogy a tárgyalások érdeme nem őket illette, visszavonultak, úgy hogy Széll Kálmán egyedül maradt az osztrák miniszterekkel.

— Egyedül voltam velük, de falmak vetve a hátamat, — mondotta Széll Kálmán. — Ez a fal az én paktumom, a mely az én evangéliumom; ettől én el nem tértem, el nem térhettem az egész tárgyalás folyamán.

Széll a demonstráció ellen.

A beszélgetés további folyamán a miniszterelnök megjegyezte, hogy a mai reggeli lapokban azt olvassa, hogy Budapesten mellette demonstráció készül.

— Az ég szerelméért — kiáltotta fel Széll — csak azt ne tegyék odalent! Mindazt, a mi a presszió látszatával bír, kerülni kell. Én nyugodt vagyok és azt hangoztatom mindig, hogy az ország is nyugodt. Ez a nyugalom a mi erősségünk és harczoljanak az osztrákok bármily eszközökkel, mi ettől a nyugalomtól el nem tántorítottjuk magunkat.

— Akadnak osztrák lapok, folytatta Széll — a melyek engem tözsdeüzetekkel gyanúsítanak. Ez a gyanúsítás is lepattan rólam, mert nekem nincs más vágyam, mint az ország érdekeit védelmezni.

Arra a kérdésemre, hogy a miniszterelnök a Ház holnapi ülésén fog-e nyilatkozni, kijelentette hogy szokása szerint a kellő őszinteséggel meg fogja adni a Háznak azokat a felvilágosításokat, a melyek az érdem megérintése nélkül megadhatók.

Valószínű, hogy a Ház üléséit néhány napra vagyis addig, a míg a jövő héten Bécsben folytatandó tárgyalások befejezettek, el kell napolni.

Berczik Árpád ünneplése.

— »Himfy dalai« előadása. —

Nagyvárad, június 2.

Berczik Árpád min. tanácsos, az ismert jeles író engedett a nagyváradai hírlapírók meghívásának és Nagyváradra jött, hogy lássa azt a szép sikert, azt az igazi hatást, melyet darabja, mely aranyos poézisével, magyaros tendenciájával, oázisként tünt fel a pangó és kozmopolita drámairodalom mezején, a minden szépért és nemesért lelkesedni tudó nagyváradai közönségnél elért. Berczik szerény ember; ki akart kerülni minden alkalmat, mely a feltünőbb ünnepeletésre vezethetett volna, mégis jelentőségteljes irodalmi esemény lett a dologból: A romlatlan izlésű vidék tüntetett a tiszta magyaros irány mellett, a melyet a »Himfy dalai« című vigjáték képvisel az újabb irodalomban, és a tegnapi előadás s az ezzel kapcsolatos események annak bizonyosságul szolgáltak, hogy még nem apadt ki a magyar nemzeti irodalom üdítő kuforrása. Nem paroxismus, hanem a meggyőződés, az igaz elismerés jutott kifejezésre Berczik Árpád ünneplésénél.

A szinkörben.

Berczik Árpád min. tanácsos tegnap d. u. a személyvonattal érkezett meg Nagyváradra. A vasutnál a nagyváradai hírlapírók fogadták, kiknek nevében Szathmáry Zoltán üdvözölte a kiváló vendéget. A színház részéről Folinusz Aurél igazgató fogadta. Berczik, Bölöny József intendáns vendégszerető házában szállott meg, azután látos gátást tett dr. Beöthy László főispánnal és dr. Bulgyovszky József polgármesternél; az utóbbit, nem találta otthon. Este megjelent a szinkörben és végignézte a »Himfy dalai« előadását. A szinkör a zsufolásig telt meg előkelő közönséggel mely így impozáns módon adott kifejezést annak az osztatlan tetszésnek, melyet a darab Nagyváradon aratott. Az előadás egész folyamata alatt tartottak a lelkes tüntetések. Valami különösen kellemes, felüdítő hatást gyakoroltak a közönségre a gyönyörűen megírt dialogok, a darab poétikus témája. Mindjárt az előjáték után háromszor kihívták a szerzőt, kinek ekkor átadták az intendáns szép babérokoszoruját.

A hatás, a tetszés folyton nőtt. A szerzőnek az első felvonás után ismételtelen meg kellett jelennie a lámpák előtt. A szereplők a legnagyobb ambícióval játszottak. A főbb női szereplőknek, névszerint Miklóssy Ilonának, Vásárhelyi Vilmának, Laczkó Arankának, Komlóssy Emmának és K. Árpási Katának szép bokrétaikat adatott át a szerző elismerése jeléül. Berczik különben is több ízben a legnagyobb elismeréssel adózott a derék művészeknek. Az első felvonás után egy kis ünnepség folyt le a színpadon, lebecsátott függöny mögött. A szereplő művészek és hírlapírók egybeültek és átadták Bercziknek a nagyváradai közönség elismerésének jelét, egy díszes ezüst koszorút. Fehér Dezső szép beszédben fejtette ki, hogy miért ünneplik a nagyváradiak a »Himfy dalai« szerzőjét, mire Berczik érdekes beszéddel válaszolt.

A társasvacsora.

Előadás után a Rózsabokorban Berczik tiszteletére társas vacsora volt, melyen az ünneplés

ten kívül megjelentek: dr. Bulyovszky József polgármester, Bölöny József intendáns, Mezey Mihály, Pally Lajos, dr. Bodor Károly, Lovassy Andor, dr. Várady Zsigmond, dr. Dési Géza, dr. Vuicsics Gyula, dr. Friedländer Sámuel, E. Kovács Gyula, Szentgyörgyi István, Busch Dávid, Follinus Aurél, Miskolczy Árpád, Pálffy Albert, Fényes Endre, Winkler Lajos, dr. Adorján Emil, Szücs Dezső, Szathmáry Zoltán, dr. Komlós József, Fehér Dezső, Györgyi Antal, Kerényi Miklós, Tóth Benő, Tamás József, Váradi Ödön, Baranyi István, Janovics Jenő, Bihari Ákos, Szerdahelyi Ferencz. A szintársulat női tagjai közül ott voltak: Miklósi testvérek, Szerdahelyiné, Horváth Paula, Komlóssy Emma stb.

A társasvácsorán ugyan kiadták a jelszót, hogy tilos tósztokat mondani, de miként a virágnak nem lehet megtiltani, úgy a magyart sem lehet abban megakadályozni, hogy ne mondja el, mi a szívében fekszik. E. Kovács Gyula törte meg általános helyesléssel mellett a paktumot és a következő verset olvasta fel.

Himfy dala.

(Berczik Árpádnak.)

Mily istenkegy az te rajtad,
Hogy e műved megirhattad!
Mint szerethet az ég téged,
Hogy ily szépet sugall néked!

Mi egy kicsit elkorcsulánk:
Panyó Panni lett a muzsánk.
Lekopott már rólunk régen,
Piros kendőnk, a szemérem.

Te, — tán, mert a neved Árpád —
Szólsz, mert egy szent eszme járt át.
Ennek az elfajult népnek
Mutatok két ősi képet.

Megjavítani nem bírom bár;
De e két tűzlángoszlopnál,
Talán végiggyúl a véren
A magyarság s a szemérem...

Megütődnek tán egy perczre:
Ni! Belőlünk, ez kiveszve,
Létföntartó szittya elem,
Munkáinkon nincsen jelen.

S így távozva mindig tőle,
Hová jutunk? Temetőbe.
A talizánt, a malasztot
Őrizzük, mi feltámasztott.

A mit írunk czifra zavar,
Csak a betű benne magyar.
Nézzétek e két alakban,
Mily kedély, iz, mily zamat van.

Kikeletünk, ifjúságunk:
Sándor, Károly, sirva áldunk!
Oh nézzétek e világot,
Milyet nektek most kitárok!

Szine, fénye, levegője,
Kell hogy mindenünk átszőjje.
Tágitni kell e világot;
Oh, de akkor lesz csak áldott.

Hogyha benne, mint tükrébe,
Látja magát Árpád népe!
Szellembajnok, ünnephősünk!
Szives társunk, ismerősünk!

Homlokodnak babérlombját,
Nemcsak egy-két tájon fonják;
Himfy dala a nagy bajban,
Holtakat hitt létre hajdan.

Mentett akkor, gyógyít ma is,
A te drága munkádba is.
Egy nemzet szivdobogása
Volt akkor jutalmazása.

Ma is úgy van; úgy kell lenni!
A honnak kell észrevenni,
Mit érdemel, a ki rája,
Lelke védő szárnyát tárja.

A ki lelke balzsamával
Milliókat üdit áltál!...
Az országnak!... Mit beszélek?
Az országnak már tapsol téged.

Taps, rialmak, közel, távol
A hon minden oldaláról,
S a szivekben, a lelkekben
Az »Éljen«-hez óhaj lebben:
Irj még! — mint e Himfy dalod
Ily gyönyörű szép darabot!

E. Kovács Gyula.

Tapssal, éljenzéssel fogadták a szép költeményt.

Lovassy Andor kijelenti, hogy politikuskok szoktak paktumot kötni, de az ujságírók nem (ugyan!) De a paktumot kijátszotta E. Kovács Gyula, megtörte a jeget, (éljenzés), hogy Berczik Árpádra saját kívánsága szerint ne hangozzék tósztt. Így tehát beszélhet nyugodtan. Behatóan fejtegeti Berczik művének jelentőségét és a kiváló íróért ürti poharát.

Dési Géza dr. csengő hangon, tetszés között mondta a következő költői szépségekben gazdag beszédet:

Gyönyörűen mondta az imént E. Kovács Gyula ur a magyar színészet büszkesége, hogy »mi egy kicsit elkorcsulánk« s gyakran fölmerül a kérdés, hogy mi az oka annak, miszerint a mai költészet mindhova vesztit zománczából és hatásából?

Eszembe jut egy rege. (Halljuk! halljuk!) Nap-sütötte délszaki irányon leányok és ifjak kör-tánczot lejtettek, egyszerre egy ifju lantos jelent meg közöttük, földig érő nehéz köpenyben, belekapott a hurokba és énekelt. De sajátságos, men-nél tovább dalolt, annál jobban fázott, s mind jobban fáztak azok is, a kik dalát hallgatták. Csodálatosan kezdett hatni a tünemény, hogy egy ifju, napfényben, dalolva, fázik és fagyasztja a környezetet is, — végre egyik hallgatója odaugrott hozzá s letépte köpenyét. Es ime, az ifju keblének baloldalán mély ür tátongott, s ez üreg-ből hiányzott a szív.

Ez jellemzi a magyar költészetet: Olyanok dalolnak, a kik nem is képesek érezni, mert nincsen szívük s így fáznak és fázunk mi is. (Ugy van, igaz!)

Olyan hideg és beteg a kor, talán kihült a föld. (Tetszés.)

S ha azt kérdezzük a költőktől, hogy miért nem meritene a nemzeti forrásból, azt felelik: szegényes a honi talaj s a sujtás kiment a divatból, ruházatban, irodalomban egyaránt.

De nincsen igazuk! (Igaz) Hogy is mondta az a férfi az Azrák törzsből, a kitől azt kérdezte egy idegen törzsbeli arab: »mondjátok ti Azrák-nem szegénylitek, hogy ti egyedül a szerelemnek éltek és haltok, s azt hiszitek, hogy ez a férfias és méltó dolog?« Ti csak lefátyolozva látjátok őket fátyol nélkül, hogy mily csodásak szemeik és mily ragyogó szépek fogaik bibor ajkaik között, s milyen büvölő tekintetük, akkor megérténétek, mint lehet értük élni és éretük halni is. (Taps és zajos tetszés.)

Ez az! A modern magyar írók nem merik fellebbenteni a fátyolt, attól félnek, hogy ez saisi lepel, amely halált rejt magában, holott ha megmernék emelni, látnák, hogy csupa szépség, élet és virulás. (Ugy van!)

Hála égnek, megcsendültek a »Himfy dalai!« A költő megismerte és megérezte azt, hogy a magyar nő alakja a legszebb és legméltóbb költői egyezmény, csupa harmonia, a nő aki egyszer szeret és várva-várja szerelmetes ifját. Hiszen a magyar nő alakja, maga a magyar költészet symboluma. (Ugy van!) A Szegedy Róza szerelmi regéje, magyar szóval, magyar szívvvel, megvigasztalt bennünket az iránt, hogy elegendő kincseket rejt a honi talaj is s nincs miért idegenbe mennünk (ugy van,) hogy nemcsak a nemzeti irodalmat nem kell féltünk, de számot tehetünk még a világirodalomban is. (Zajos tetszés és taps.)

Egy kívánságot akarok kifejezni. Ne legyen a »Himfy dalai« egy magános jelenség, egyedül-álló siker, hanem legyen elv, hitvallás, igazság, szólaljon meg mint a tárogató, jó és rossz napokban, összegyűjtve, lelkesítve, erősítve bennünket magyarokat, hogy legyen erőnk remélni s reményünket lüktető életre kelteni, magyarforrásból, magyarságunk jövője szempontjából, mind örökkön-mindörökké. (Lelkes taps és éljenzés.) Keljen nyomán hadsereg, hősök küzdjenek benne, győzelem kísérje! Éljen Berczik Árpád sokaig műveiben s művei éljenek örökké hatásukban. (Tetszés és taps. Perczekig tartó éljenzés.)

Berczik Árpád kérte a társaságot, hogy mellőzzék a felszólalást, de miután ez nem sikerült, ő sem hallgathat. Őszinte köszönetét fe-

jezi ki az ünnepeltetésért. Nem barátja a szerepelgetéseknek, mert az az elve, hogy mindenki találja meg jutalmát öntudatába. A meghívást elfogadta, jól érzi magát abban a körben, nem bánta meg, hogy lejött. A nemzeti drámairodalomról van itt szó, buzdításul szolgál ez fiatal pályatársainak, hogy ne engedjék magukat leté-riteni a nemzeti irénytól. Érzelemben legyünk magyarok (éljenzés). Hogy Nagyváradtól jött ez a meghívás, nem csodálkozik rajta, mert ez a város Szigligeti Ede szülővárosa. Szigligeti szellemét érzi, s mint tanítványa, poharát ürti a kitünő kolozsvári társulatra, s az ujságíró karta-sakra. (Éljenzés.)

Adorján Emil dr. ötletes, szellemes tószttjával keltett zajos derűtséget. Tószttjának az volt a tenorja, hogy a vidék iránt való érdeklődésnek jele, hogy (ha már mindent a fővárosba visznek) legalább egy napra átengedik nekünk Berczik Árpádot. Vajha gyakran volna erre alkalmunk.

Várady Zsigmond dr. A tömeges kivégzések korszakához érkeztünk el. Röviden végzi. Egy közmondás azt tartja, hogy legjobban az a nő, a kiről a legkevesebbet beszélnek. Így van a központi sajtóiroda is. Emlékezzenek az 50-es évekre (felkiáltások: Emlékezzünk!), a cenzor a »republiqueszót törölte. Azóta sajtóiroda betöltötte hivatását s kifogás alá nem esett. Tisztelni a gondolatszabadságot, ez a sajtó feladata. A kivégzést következőkben végzi. Éljenek a nagyvárae-kolozsvári színház megjelent tagjai s éljenek — ez a keserű dolog — a meg nem jelent tagjai (Riadó tetszés s éljenzés.)

A társaság tagjai csak a késő éjjeli órákban oszoltak szét.

Berczik Árpád ma reggel a gyorsvonattal visszautazott Budapestre.

Des Echerolles Kruspér Sándor.

— 1850—1899. —

Nagyvárad, június 2.

Sulyos és megdöbbentő csapás érte városunk egyik előkelő családját, a Rétszentmiklósi Des Echerolles Kruspér családot. Tegnap reggel jött a távirat, hogy idős Des Echerolles Kruspér Sándor Reichenhallban meghalt. A csapás nem jött váratlanul. Echerolles Sándor a télen influenzába esett s a gyilkos kór folytán tüdővész-t kapott. Szerető hitvese, báró Gerliczy Stefánia az orvosok tanácsára néhány héttel ezelőtt a délvidekre Griesbe vitte; de a beteg állapota napról-napra sulyosbodott és tíz nappal ezelőtt Reichenhallba szállították, hova vágyott s a hol meg is halt.

Id. Des Echerolles Kruspér Sándor egyidőben élénk részt vett a közügyekben, a vármegye bizottságának tagja, a harmadik szakosztálynak elnöke, a Berettyó-társulatnak választmányi tagja, a Nagyvárad Polgári Lövész-egyletnek elnöke és főlövész mestere volt.

Az utóbbi években visszavonult a nyilvános szerepléstől, mintha érezte volna korai halálát; csendes családi körben, fiai és leánya nevel-tésének élt.

A temetés és hazaszállítása iránt még véglegesen nem intézkedtek, de úgy értesülünk, hogy holttestét haza szállítják s itt fogják örök nyugalomra helyezni a várad-olasz sirkertben levő családi sírboltban.

Des Echerolles Kruspér Sándor halálát mélyen lesújtott 81 éves édes atyja Des Echerolles Kruspér Károlyn kívül, hitvese báró Gerliczy Stefánia, továbbá fiai Sándor és Gilbert s leánya Laura, valamint a Gerliczy, a Szegedy és gróf Kornis családok gyászolják.

A vármegye házában, a Sport pavillonon és a Bihar megyei Nemzeti Kaszinón gyászlobogók hirdetik a veszteséget, mely a megboldogult elhunytával közéletünket érte.

Szerkesztik:

Lovassy Andor, Dr. Dési Géza, Fehér Dezső.

A szerkesztésért felelős:

LOVASSY ANDOR.